

Ч 517.17/18
К 30

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ

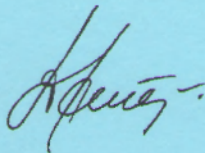
КАЧУРОВСЬКИЙ ДМИТРО ОЛЕГОВИЧ

УДК 797.2 :: 304.2 :: 37

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СПОРТИВНОГО ПЛАВАННЯ**

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання та спорту

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Мічуда Юрій Петрович**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, завідувач кафедри менеджменту і економіки

Офіційні опоненти:

доктор філософських наук, професор **Візитей Микола Миколайович**, Державний інститут фізичного виховання і спорту Республіки Молдова, професор кафедри соціогуманітарних і психолого-педагогічних дисциплін;

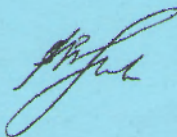
кандидат педагогічних наук, професор **Шульга Людмила Михайлівна**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, завідувач кафедри водних видів спорту

Захист відбудеться 27 вересня 2012 р. о 14 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.01 Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

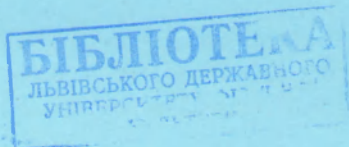
З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розісланий 21 серпня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.І. Воронова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Соціально-педагогічні проблеми сучасного ту вищих досягнень в системі наук про спорт є найбільш актуальними. Саме ально-педагогічна сфера знань про спорт має сьогодні гостру потребу в ленні й удосконаленні. Розбіжність між змістом олімпійських принципів, які йно декларуються, і реальною практикою спорту вищих досягнень, викликає елокосня як у широких колах світової громадськості, так і серед спортивних вників, тренерів і спортсменів. Неоднозначно трактуються відповідні питання у ових публікаціях (Х. Ленк, 1984, 1980; Н. Ніссіотіс, 1985, 1982; І. Булон, 1994; Столяров, 1999, 1998; А. Ісаєв, 1999; М. Візитей, В. Манолак, 2011).

Трансформації змісту і сенсу сучасної культури вимагають розробки й реалізації целей, що відображають функціонування спорту вищих досягнень в нових умовах. цеси демократизації життя й розвитку ринкової економіки гостро поставили ання про необхідність модернізації світоглядних і морально-етичних настанов, овідно до яких здійснюється соціальна життєдіяльність людини.

Рівень дослідження соціально-педагогічних проблем сучасного плавання є остатнім. З питань педагогіки спортивного плавання опублікована значна жкість робіт (Н.Ж. Булгакова, 2001; Р.Т. Раєвський, В.Ф. Петелкакі, 2005; Горбунов, 2007). Однак практично відсутні роботи, у яких розглядалося б тивне плавання як соціально-культурний феномен і досліджувалися його іально-педагогічні аспекти. У ряді випадків розділи, де викладаються питання овання спортсмена як особистості, у підручниках і навчальних посібниках з ання взагалі відсутні (Н.Ж. Булгакова, 2001; В. Філін, М. Фомін, 1980; Вікулов, 2004). Нехтування моральними аспектами є фактором того, що ально-вольовий компонент виховання і питання психологічної підготовки тсмена в плаванні оцінюються як щось малоістотне (Б. Нікітський, 1981; Вікулов, 2004; В. Гошек, М. Ванек, Б. Свобода, 2008).

Основна тема, яка зазвичай перебуває в центрі уваги авторів і стосується впливу ту на особистість, – це тема мотивів занять спортивним плаванням. Однак і тут рес до предмету має вузький характер: зміст відповідних мотивів цікавить ідників лише у зв'язку з досягненням високого спортивного результату Лісіцин, 1974; В. Сопов, 1999; Н. Стамбулова, 1999; Р.Т. Раєвський, Петелкакі, 2005). Щодо психологічних особливостей особистості спортсмена, ситуація в цілому є подібною. Визначаючи ініціативність, самостійність, иплінованість, високу здатність до вольових зусиль і таке інше, як притаманні вцю якості, автори схильні трактувати ці характеристики як показники бистісного розвитку спортсмена, що в цілому неправомірно (Ф. Кондратьєв, 0; Е. Герон, 1973; В. Норахідзе, 1973; Б. Вяткін, 1983; Н. Стамбулова, 2002; Оров, 2006). Що ж стосується особистісних морально-етичних проявів, то вони тично недосліджені. Ця обставина позбавляє необхідної основи теорію і ктику соціально-педагогічних дій у спортивному плаванні. Бракує досліджень, у

межах яких розглядалося б питання трансформації спорту у зв'язку із соціальними змінами, що відбуваються в сучасному суспільстві (питання історичних перспектив спорту як соціального інституту майже не висвітлене у вітчизняній літературі).

Можливість продуктивного аналізу соціально-педагогічних проблем спортивного плавання ускладнюється у зв'язку з тим, що загальнотеоретичний фундамент не достатньо міцний. У публікаціях філософського і соціологічного характеру майже відсутній розгляд окремих видів спорту як соціально-культурних феноменів. Передумовою такого стану є та обставина, що багато важливих для розуміння соціального феномена «спорт» проблем залишаються в науці недостатньо розробленими. Це проблеми методології аналізу спорту вищих досягнень, його соціально-культурного й морального потенціалу, впливу спорту на особистість та інші. Недостатньо розробленою є також проблема сутності змагальних відносин, що становлять основу спортивної діяльності. Саме з цих причин дослідження соціально-педагогічних проблем плавання вимагає розгляду концептуально важливих питань і повинно будуватися як системний розгляд, де в основі має бути уточнення питання про соціальну природу спорту.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційна робота виконана гідно зі «Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, в межах теми 1.1.4 «Історичні та організаційні напрями розвитку професійного спорту в Україні», номер державної реєстрації 0106U010760, а також «Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури й спорту на 2011-2015 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту в межах теми 1.7 «Теоретико-методологічні та прикладні аспекти застосування інноваційних технологій у спортивному менеджменті», номер державної реєстрації 0111U001719. Внесок автора полягає у виявленні соціально-педагогічного потенціалу спортивного плавання, визначенні шляхів удосконалення виховної роботи зі спортсменами у спортивному плаванні, у наданні рекомендацій щодо засобів світоглядної підготовки плавця в Україні.

Мета дослідження – науково обґрунтувати основні напрямки використання соціально-педагогічного потенціалу спорту вищих досягнень у виховній роботі серед спортсменів-плавців високої кваліфікації в умовах системної трансформації сучасного суспільства.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз спеціальної літератури з питань методологічних підходів до розгляду спорту вищих досягнень як соціального феномена, на цій основі визначити принципи розгляду соціально-культурного та виховного потенціалу окремого виду спорту на прикладі плавання.

2. Конкретизувати існуючі в науці уявлення про сутність сучасного спорту та про вплив спорту на особистість. Виявити соціально-культурний та виховний потенціал спортивного плавання.

3. Провести соціологічний аналіз уявлень плавців вищої кваліфікації України о соціально-культурного змісту олімпізму та олімпійського спорту і визначити вні компоненти їх світоглядної й професійної компетенції.

4. Визначити головні напрямки та засоби виховної роботи зі спортсменами-плавцями високої кваліфікації в нових умовах розвитку сучасного українського пільства.

5. Розробити практичні рекомендації з організації виховної роботи зі спортсменами-плавцями високої кваліфікації.

Об'єкт дослідження – спортивне плавання як один з видів спорту вищих ягнень.

Предмет дослідження – соціально-педагогічний потенціал спортивного ваня та шляхи його використання в процесі виховної роботи зі спортсменами окої кваліфікації.

Методи дослідження. У процесі виконання дисертаційної роботи були користані методи аналізу літературних джерел, системного аналізу, метод івняння і зіставлення, метод соціологічного дослідження, метод описової тистики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що у роботі:

- вперше питання про сутність окремого виду спорту (плавання) розглянуто в ширеному науково-пізнавальному контексті: розглянуто специфіку і ємообумовленість відносин спортсмена у сфері спортивного плавання (із ьерником і середовищем), встановлено, що соціально-культурний і виховний генціал спортивного плавання безпосередньо пов'язаний з характером згаданих ємодій, а також зі змістом і ступенем їхньої узгодженості;

- вперше за підсумками соціологічного дослідження, проведеного серед членів дональної збірної команди України з плавання та її резерву, визначено бливості уявлень спортсменів про сутність олімпізму та соціально-культурний генціал олімпійського спорту, про вплив спорту на особистість. Встановлено, що ая відповідні уявлення в більшості випадків адекватно усвідомлюються ртсменами, однак, за своїм характером вони є поверхневими і нестійкими, у їзку з чим не можуть виступати дієвим чинником регуляції реальної поведінки ртсмена у змагальній ситуації та поза її межами;

- вперше встановлено, що соціально-педагогічний потенціал спортивного ваня значною мірою визначається морально-етичним змістом двох ємообумовлених видів змагальної взаємодії: 1) «спортсмен – суперник» і «спортсмен – середовище»; оптимальною є ситуація, коли кожна із цих взаємодій ується гармонійно, тобто коли відносини індивідуалізації, подолання, з одного ку, і співучасті, єднання – з іншого, урівноважуються;

- уточнено теоретичні підходи, що застосовуються при аналізі спорту вищих ягнень і спортивного плавання як його виду. Встановлено, що найбільш спективним є підхід, у рамках якого спортивна діяльність розглядається як ецес, у ході якого спортсмен залучений у взаємодії трьох видів: із суперником, із

ередовищем, у якому здійснюється рухова дія спортсмена, та із співтовариством, у соціальному просторі якого здійснюються змагальні дії:

- доповнено наукові уявлення про напрямок удосконалення системи виховної роботи з плавцями високої кваліфікації, який полягає у здійсненні світоглядної підготовки спортсмена і тренера, що передбачає створення умов для засвоєння ними знань у галузі сучасної філософії, соціології та психології спорту про соціально-культурний зміст спорту, про сутність людської самореалізації й спроможність спорту, зокрема спортивного плавання, виступити процесом, де така самореалізація здійснюється у повному обсязі та у своїх дійсних формах.

Практична значущість отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані для розв'язання низки практичних, методичних і загальнотеоретичних проблем, пов'язаних із функціонуванням спортивного плавання в сучасному суспільстві, зокрема в Україні. Це насамперед проблеми організації, проведення морально-вольової підготовки та здійснення виховної роботи. Отримані дані є також внеском у розв'язання української важливої в сучасних умовах проблеми – удосконалення виховної роботи в спорті вищих досягнень, основні напрямки якої визначені автором. На підставі аналізу, здійсненого в роботі, визначено підходи до розгляду спортивного плавання як соціально-культурного вища. Основні положення дисертації можуть бути використані у загальноосвітній практиці, зокрема в процесі підготовки фахівців у сфері спортивної педагогіки, у тому числі – тренерів зі спортивного плавання.

Отримані результати впроваджено у навчальний процес Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту, у практику національної збірної команди України з плавання та Федерації плавання України, а також у навчально-виховний процес спеціалізованої дитячо-юнацької школи Олімпійського резерву з плавання спортивного клубу «Метеор» (м. Дніпропетровськ), що підтверджено відповідними актами.

Особистий внесок здобувача в розробку досліджуваної наукової проблеми полягає у виборі напрямку досліджень, формуванні мети й завдань дослідження, а також визначенні методів їхнього вирішення, аналізі спеціальної літератури з даної проблеми, організації та проведенні самостійних досліджень, у тому числі соціологічного опитування, аналізі та описі отриманих результатів, формуванні практичних рекомендацій і висновків.

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень знайшли своє відображення в доповідях на таких наукових конференціях: міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту і туризму» (Запоріжжя, 2009), XIV міжнародний науковий Конгрес «Олімпійський спорт і спорт для всіх», (Київ, 2010), II міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму» (Запоріжжя, 2010), II міжнародна науково-практична конференція «Здоров'я і освіта: проблеми та перспективи» (Донецьк, 2010), XV наукова конференція «Молода спортивна наука» (Львів, 2011), XV Міжнародний науковий конгрес «Олімпійський

рт і спорт для всіх» (Кишинів, 2011), III міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту і ізму» (Запоріжжя, 2011).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 10 наукових праць, серед яких 4 статті у спеціалізованих фахових виданнях, 1 публікація, що додатково зображає наукові результати дисертації, 5 робіт апробаційного характеру. Всі публікації були виконані автором особисто без співавторів.

Структура роботи. Дисертація викладена на 161 сторінці основного тексту і надається зі вступу, п'яти розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних літературних джерел, додатку. Робота ілюстрована 23 таблицями (на – у додатку) і 10 рисунками. Список використаних літературних джерел ічує 224 найменування, з яких 51 – іноземні.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено зв'язок роботи з певними планами, темами, з'ясовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну й практичну значущість роботи, описано структуру апробації результатів досліджень, зазначено кількість публікацій.

У першому розділі «**Соціально-культурний зміст спортивного плавання як компонента спорту вищих досягнень**» проведено аналіз літературних джерел з метою встановлення методології аналізу спорту як соціально-культурного явища, підходів до визначення базової дефініції поняття «спорт». Проаналізовано та узагальнено дані науково-методичної літератури щодо соціально-культурного потенціалу сучасного спорту, проблеми впливу спорту на особистість спортсмена, розуміння соціально-культурного сенсу спортивного плавання.

Визначено, що питання про соціальний зміст спортивного плавання є аспектом ширшого, більш масштабного питання – про соціально-культурний зміст сучасного спорту вищих досягнень, якому присвячено багато публікацій у філософській і психологічній літературі (М. Пономарьов, 1974; Х. Ібрагім, 1975; Гутмен, 1978; М. Візтей, 1979, 1986, 2005; С. Брякін, 1983; Г. Люшен, 1994; Столяров, 1997, 2002; Л. Лубишева, 2001; В. Пономарчук, 2002; В. Лукашук, 2004; Платонов, М. Булатова, 2009). Встановлено, що досліджень в галузі філософії, психології спорту, присвячених проблемам плавання і водних видів спорту в Україні істотно не вистачає. Винятком є праці В.М. Платонова (1986, 1988) і Л.М. Шульги (2009).

Систематично і розгорнуто спорт як соціально-культурне явище розглядають Столяров (1997) і М. Візтей (2005). Зокрема М. Візтей вважає, що аналіз соціального феномена «людина» і феномена «людина спорту», слід починати з визначення об'єктивного впливу якого зовнішнього чинника підлягає свідомість людини, в нашому випадку – плавця.

Аналіз наукових праць, присвячених дефініції поняття «спорт» показав, що автори часто нехтують обставиною, що дана дефініція повинна використовувати

льки ті характеристики, які відображають об'єктивні компоненти спорту. Досить сто спорт визначають через гру (М. Пономарьов, 1972; Р. Дарендорф, 1973; Д. Донжина, 1979; В. Видрін, 1981), через фізичну активність (М. Пономарьов, 1972), або через декілька різнопланових критеріїв, що надає визначенням еклетичності (Б. Лісіцин, 1974). Встановлено, що найбільш прийнятними є дефініції, які значають спорт перш за все через характеристику змагальності (А. Власов і Ю. Чернецький, 2005; М. Візитей, 2005; Л. Матвеев, 2008).

Дослідники також розглядають спорт як виховну діяльність (С. Гуревич, В. Морозов, 1973), як діяльність для самовдосконалення особистості, як видовищну або естетичну діяльність (М. Сараф, 1978; Т. Донжина, С. Руденко, 1979; Б. Лоу, 1984; М. Пономарчук, 2002), як діяльність щодо зміцнення миру й співробітництва між націями (К. Хейніла, 1988; К. Фольквейн, 1995). Предметом дискусій залишаються питання – про право на життя спорту вищих досягнень, про те, чим саме він є в своїй сутності – «лихом» чи «добром». Однак за невизначеності загальної оцінки соціально-культурного змісту спорту вищих досягнень (зокрема олімпійського спорту) сенсу в наукових суперечках з цього приводу немає.

Проаналізувавши думки науковців щодо впливу спорту на особистість спортсмена, можна констатувати: по-перше, проблема ослаблення механізмів моральної регуляції особистої поведінки в сучасній культурі досить поширена; по-друге, спортсмен і глядач сприймають принцип «чесного суперництва» як найважливіший принцип соціальних відносин, однак, це прийняття здійснюється на декларативному рівні; спортсмен часто готовий поступитися обставинам і досягати успіху всупереч зазначеному принципу; по-третє, у спорті система виявлення порушень поведінки людини від прийнятих норм є більш дієвою і чіткою, ніж в якійсь іншій ситуації; по-четверте, слід враховувати, що особистість, знання, професійність спортсмена багато в чому визначають поведінку спортсмена.

У ході вивчення соціальної сутності спортивного плавання зроблено висновок, що спроби конкретизувати уявлення щодо окремої спортивної дисципліни фактично не здійснюються. Очевидно, що соціально-культурний зміст кожного виду спорту є специфічним. Найбільше уваги дослідники приділяють питанню взаємодій із тренером, середовищем, командою, навколишнім світом (В. Кучевський, 1972; М. Візитей, 1979; В. Видрін, 1980; Б. Брожанов, 1997; Л. Матвеев, 2008). Плавання за своїм характером є індивідуальним, безконтактним видом спорту у специфічному середовищі; тут майже неможливо перемогти за порушення правил, що впливає на сприйняття результатів змагання. Ці особливості визначають соціальну сутність спортивного плавання.

Встановлено, що проблема соціально-культурного змісту окремого виду спорту (плавання) майже не розроблена. Труднощі пов'язані з дискусійним характером питання про соціальну природу спорту вищих досягнень, а також із відсутністю манітарного підходу до аналізу рухової активності, що складає основу окремого виду спорту. Найбільш прийнятним, на наш погляд, є підхід, запропонований Л. Візитеєм, який визначає спорт як офіційно організовану, таку, що регулярно

орюється, побудовану відповідно до принципу чесного суперництва, змагальну цінність (М. Візитей, 2005). Плавання несе у собі ті самі внутрішні протиріччя, що і в цілому. З одного боку, тут реалізується прагнення до особистого успіху, а з іншого – це прагнення може бути реалізовано лише тоді, коли воно корелює з прагненням до співучасті зі співтовариством, в якому спортсмен хоче виокремитись. Ідеальний баланс прагнень у спорті може бути реалізований в тому випадку, коли спортсмен приймає і відстоює як цінність принцип чесного суперництва.

У другому розділі **«Методи і організація дослідження»** розкрито зміст використаних методів, представлено загальні відомості щодо контингенту олімпійського дослідження, описана організація етапів дослідження.

За допомогою методу аналізу літературних джерел з'ясовано ступінь обробленості в науковій літературі проблематики, якій присвячена дисертаційна робота, сформульовано мету дослідження, визначено ті завдання, які необхідно виконати для досягнення мети. Метод системного аналізу використовувався для погляду спортивного плавання як соціально-культурного феномена, а також для визначення його соціально-педагогічного потенціалу. Метод порівняння і аналізу дозволив уточнити й конкретизувати методологічну позицію, яку було обрано в дослідженні, а також виявити специфіку спортивного плавання як виду змагань з видів спорту вищих досягнень. Метод соціологічного дослідження був використаний для вивчення змісту уявлень, які плавці мають про сутність олімпійської ідеї, про соціально-культурний зміст спорту вищих досягнень, про місце спорту на особистість та про інше, що виявилось необхідною основою для позицій щодо удосконалення системи виховної роботи зі спортсменами. Метод соціологічної (дескриптивної) статистики допоміг узагальнити дані соціологічного дослідження.

Соціологічне дослідження проводилося методом анонімного анкетного опитування. Опитування проводилося протягом липня-серпня 2010 р. у спортивному комплексі «Метеор» (м. Дніпропетровськ), який є базою національної олімпійської і паралімпійської підготовки з плавання, та у Національному центрі паралімпійської і олімпійської підготовки і реабілітації інвалідів (м. Євпаторія).

Для опитування обрано три категорії респондентів: члени основного складу національної збірної України з плавання – 80 осіб, кандидати до складу збірної й резерв – 63 особи, інші (плавці з розрядом КМСУ і вище, ті, що не мали відношення до збірної на момент проведення дослідження) – 58 осіб. Було опитано 122 чоловіки й 79 жінок. Кваліфікацію КМСУ мають 44 опитаних; кваліфікацію МСУ мають 127 опитаних; кваліфікацію ЗМСУ мають 9 опитаних; кваліфікацію МСМК має 21 опитаний. Загалом був опитаний 201 респондент.

Генеральна сукупність членів національної збірної України з плавання на момент проведення дослідження становила – 90 осіб, генеральна сукупність кандидатів у збірну й резерву становила – 107 осіб. Було опитано 89% і 60% генеральної сукупності основного складу національної збірної та кандидатів у збірну й резерву відповідно. Вибір респондентів був випадковий.

Дослідження проводилися у чотири етапи. На першому етапі (2009) було озглянуто наукові публікації з проблем філософії, соціології, психології та дагогїки спорту. Було визначено ступінь наукової розробленості досліджуваної проблеми, сформульовано методологічні підходи до аналізу ситуації, що склалася в фері соціально-педагогічної підготовки українських плавців, визначено об'єкт і редмет, поставлено мету й завдання дослідження, уточнено методи дослідження.

На другому етапі (2009-2010) опрацьовано проблеми методології аналізу спорту ищих досягнень, його соціально-культурного змісту, особливостей функціонування суспільстві, впливу занять спортом, зокрема спортивним плаванням, на особистість. Досліджено питання соціально-педагогічного потенціалу плавання.

На третьому етапі (2010) було проведено аналіз уявлень щодо соціально-ультурного змісту олімпізму та олімпійського спорту плавців вищої кваліфікації країни методом анкетного опитування, здійснено обробку отриманих у ході питування даних, аналіз та узагальнення результатів.

На четвертому етапі (2011) на підставі даних теоретичного аналізу, а також зультатів соціологічного опитування плавців було розглянуто питання виховної боти в спорті в нових умовах, визначено шляхи удосконалення світоглядної ідготовки спортсмена. Розроблені практичні рекомендації з удосконалення иховної роботи в спортивному плаванні, впроваджено результати дослідження у рактику, сформульовано висновки дослідження, здійснено оформлення сертаційної роботи.

У третьому розділі «**Соціально-педагогічний потенціал спортивного авання**» описано психологічні особливості людини, яка займається спортивним лаванням, розглянуто підходи до впливу спортивного плавання на особистість ортсмена, визначено, яке місце посідає спортивне плавання в сучасній системі асифікації видів спорту.

Дослідження психологічних особливостей плавців, що проводилися . Герон (1973), Ф. Контрацьєвим (1970), І. Юровим (2006) за допомогою итувальника Р. Кеттела і тесту С. Розенцвейга, не виявили якихось конкретних арактистик, які б не були так само важливі у будь-якому іншому виді спорту. вчалися стійкість до стресу, напруженість, ступінь фрустрації плавців залежно від вня їх спортивної майстерності, досвіду, віку, статі тощо. Окреме місце займають ослідження, присвячені вивченню факторів мотивації спортсменів . МакФерсон, 1948; Дж. Аткінсон і Д. МакКлелланд, 1951; А. Пуні, 1973; . Дж. Кретті, 1978; Т. Джамгаров, 1979; Б. Вяткін, 1982; С. Джексон, 1994; . Попов, 1998; Р. Узїнберг і Д. Гоулд, 2001). Загальним недоліком вищезгаданих осліджень є те, що серед мотивів, які вивчаються, відсутні морально-психологічні отиви, хоча саме вони становлять фундамент мотиваційної сфери особистості. арактистики, які відзначаються авторами як особистісні, не є такими. Тому иратися на них в педагогічному процесі можна лише в дуже малому ступені.

Визначено, що спортивне змагання – це ситуація конфлікту, яка складається із перництва і співробітництва одночасно (Г. Люшен, 1981; К. Хейніла, 1988). Однак

порті, особливо у плаванні, немає місця для агресивності. Конфлікт у плаванні вияє самоствердженню спортсмена, що є базовим мотивом для перемоги.

Вивчення конфліктної ситуації у спорті дозволяє зробити висновок, що спортсмен реалізується як особистість у ході змагальної діяльності через свою ціннісну настанову щодо принципу чесного суперництва. Спорт визначає ціннісний образ особистості. Він може бути ефективним засобом морального виховання людини, а може сприяти деградації особистості. Ситуація ускладнюється ще й тією обставиною, що в сучасному суспільстві часто змінюється ставлення до спорту чи інших суспільних цінностей, моральних принципів і настанов. Саме тому виникають сьогодні суперечки щодо необхідності дотримуватись принципу етицизму в сучасному спорті. Сумніви щодо необхідності моральних настанов у спорті є неприйнятними.

Показано, що спортивне плавання теж несе в собі ситуацію конфліктної емоції. Однак воно має свою специфіку, яка обумовлена певними особливостями: плавання – безконтактний і циклічний вид спорту, контакт із середовищем, де відбувається змагальна дія, є всеосяжним; це середовище (вода) – не є природним для людини. Для досягнення успіху плавець змушений співпрацювати з водним середовищем. Звідси необхідність розвинення у плавців спеціалізованого «відчуття води» і «відчуття води».

Аналіз особливостей спортивного плавання у світлі ідей і принципів, на які ґрунтується сучасна система класифікації видів спорту (Л. Матвеев, 1977; Тер-Аванесян, 1978; А. Пуні, 1979; Л. Серова, 2007), показав, що плавання представлено неповно: його специфіка не визначається у зв'язку з особливостями суспільності взаємовідносин, у які залучений спортсмен, – це відносини із середовищем, з суперником і з суспільством.

Зроблено висновок про те, що в умовах браку знань про соціально-культурний контекст спортивного плавання уявлення, які існують у літературі про вплив плавання на особистість, не базуються на розумінні морально-психологічних особливостей спортсмена. Основним типом відносин спортсменів у змаганні є конфлікт (не як боротьба, а як єдність співробітництва та суперництва індивідів), дослідження якого і криває шлях до розуміння змісту поведінки спортсмена. У спортивному плаванні особливе значення має взаємодія спортсмена із суперником і середовищем. У носинах спортсмена із водним середовищем актуалізується «відчуття води», що є одним із визначальних у змагальній ситуації.

У четвертому розділі «Спортивне плавання: соціально-культурний контекст і система виховної роботи» наведено результати соціологічного дослідження уявлень плавців вищої кваліфікації України щодо олімпійської ідеї, соціально-культурного змісту спорту вищих досягнень, впливу спорту на особистість, та ін.; розглянуто систему виховної роботи у спортивному плаванні, а також шляхи її удосконалення.

Результати відповідей на питання про те, наскільки спортсмен розуміє зміст принципів олімпізму показали, що великий відсоток позитивних відповідей свідчить

про інтуїтивне відчуття сутності даного принципу, а також про слабе розуміння змісту даного принципу (табл. 1).

Таблиця 1

Розуміння плавцями сенсу поняття «олімпізм»

Відповіді на питання анкети: «У Олімпійській хартії зазначено, що олімпізм являє собою філософію життя, що звеличує і об'єднує у гармонійне ціле якості тіла, волі, розуму. Чи зрозумілий Вам сенс даної тези?»	Кількість відповідей, %			
	усі опитані	члени збірної	кандидати, резерв збірної	інші
Так, цілком	68	73,75	63,5	65,52
Частково	25	22,5	27	25,64
В цілому ні	7	3,75	9,5	8,84

Принцип олімпізму сприймається як щось знайоме, але малозрозуміле. Він не може бути міцною основою для побудови ефективної системи виховної роботи в спорті. Сьогодні не існує розгорнутого тлумачення зазначеного принципу навіть у ітературі з проблем філософії та соціології спорту. Гармонія душі й тіла, збалансованість якостей тіла, волі й розуму, про які говорить визначення олімпізму, – це складні метафізичні проблеми, тому очікувати високої компетенції з цих питань серед широкого кола осіб, особливо серед молоді, було б не виправдано.

Систематичних зусиль із роз'яснення спортсменам принципів олімпізму не здійснюється. На питання: «Чи тренер під час тренувань або змагань робить спроби пояснити Вам сенс філософії життя, про яку йдеться в Олімпійській хартії?», ствердно відповіла лише третина респондентів. На питання: «Чи обговорюєте Ви з товаришами по команді або з однолітками зміст Олімпійської хартії, а також проблеми спортивної етики?» відповіли «так, досить часто» тільки 20% опитаних. Імовірно, що морально-етичний сенс спортивної діяльності спортсменам не озгумачується.

Інтерес представляє питання щодо етичних настанов, відповідно до яких плавці іють у спорті. На питання: «Чи є така філософія (філософія олімпізму) основою, на якій ґрунтується Ваша реальна поведінка у спорті?» приблизно дві третини опитаних али позитивну відповідь. Натомість близько 25% усіх опитаних не погоджуються, що їх поведінка у спорті ґрунтується на філософії олімпізму.

Цікавими є відповіді на питання щодо дотримання спортсменами моральних норм. Більшість спортсменів не порушували принцип чесного суперництва. У той же час навряд чи варто вважати ситуацію безпроблемною, коли одна третина опитаних стверджує, що порушення мали місце, при цьому ситуація «так, доволі часто» коливається від 8,7% до 17,3% залежно від групи (табл. 2).

Факти порушення плавцями принципу «чесного суперництва»

Відповіді на питання анкети: «Чи були у Вашому житті випадки, коли Ви порушували принцип «чесного перництва», намагаючись досягти такого результату?»	Кількість відповідей, %			
	усі опитані	члени збірної	кандидати, резерв збірної	інші
так, доволі часто	10,5	8,7	6,3	17,3
коли порушував	18,4	15	11,1	31
не порушував	71,1	76,3	82,6	51,7

На питання «Чи Ви готові (знову) порушити зазначений принцип заради перемоги на суперниками?» майже половина опитаних відповіла «ні» («так», однак, відповіли теж досить багато – 19%). Суттєво, що третина і більше спортсменів не зможе відповісти на дане питання однозначно. Розглянута ситуація свідчить, що наявності переконань про те, що в спорті слід діяти відповідно до принципу чесного перництва, твердість цих переконань недостатня: спортсмени схильні відійти від необхідності дотримуватися етичних норм у ситуації, коли порушення сприяє досягненню результату. Спортсмени не дуже схильні перейматись порушенням етичних норм.

Цей висновок підтверджує позиція спортсменів щодо вживання допінгових препаратів у спорті вищих досягнень. Вражає рівень обізнаності плавців щодо використання допінгу в їхньому оточенні (рис. 1). Загалом 65,7% опитаних спортсменів знають про випадки вживання колегами заборонених препаратів. На рівні збірної ця цифра ще вища – 78,8%. Для порівняння – у групі «інші» лише 53,4% опитаних дали ствердну відповідь. Це означає, що спортсмени «старої школи» рідше вдавались до вживання таких препаратів.

Показові також результати відповідей на питання про ставлення спортсменів до вживання допінгових препаратів (табл. 3). Майже половина опитаних вважає, що це обиста справа кожного спортсмена. Це серйозний привід для занепокоєння.

Відповіді на споріднене питання про готовність вживати заборонені препарати також є цікавими (табл. 4). Фактично більше половини респондентів готові це зробити. Можливо, це пов'язано з тим, що зростання спортивної майстерності зміцнюється уявлення, що досягнення успіху виправдані «за наявності відповідного медико-біологічного контролю». Також значна кількість спортсменів вважає неприйнятним ризикувати здоров'ям заради результату.

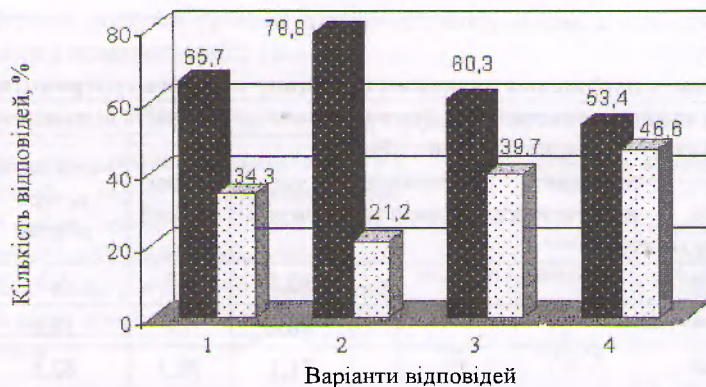

рис. 1. Обізнаність спортсменів щодо випадків уживання їхніми колегами опінгових препаратів:

- усі опитані;
- члени національної збірної з плавання;
- кандидати і резерв збірної;
- інші;
- так, знаю про такі випадки;
- ні, не знаю

Таблиця 3

Ставлення плавців до вживання заборонених препаратів

Відповіді на питання анкети: «Як Ви ставитеся до вживання допінгових препаратів?»	Кількість відповідей, %			
	усі опитані	члени збірної	кандидати, резерв збірної	інші
важаю подібні дії неприпустимими	28,8	28,8	27	31
Це небажано, але враховуючи ситуацію, о склалася спорті, без цього обійтись можливо	16	10	15,8	24,1
Це особиста справа кожного спортсмена	50,2	58,7	52,4	36,3
Поки що я не маю чіткої думки з цього риводу	5	2,5	4,8	8,6

Виявлена картина говорить про те, що уявлення стосовно допінгу в багатьох випадках не мають характеру позиції, відповідно до якої вживання заборонених засобів розглядається як щось неприпустиме. Це є свідченням релятивного ставлення до принципу чесного суперництва.

Таблиця 4

Готовність плавців ризикувати здоров'ям заради результату

Відповіді на питання анкети: «Чи готові ви ризикувати своїм здоров'ям заради якогось спортивного результату?»	Кількість відповідей, %			
	усі опитані	члени збірної	кандидати, резерв збірної	інші
Готовий за наявності відповідного медико-біологічного контролю	41,8	50	46	25,8
Готовий швидше так, ніж ні	16,4	16,3	17,5	15,6
Готовий швидше ні, ніж так	16	11,3	9,5	29,3
Ніколи це не зроблю зі своєї волі	25,8	22,4	27	29,3

Зазвичай питання про відносини плавців із суперниками липається поза увагою лідників, оскільки плавання відноситься до тих видів спорту, де фізичного контакту між суперниками немає. Слід зазначити, що ставлення до суперника – це один з найважливіших морально-психологічних факторів, який визначає характер поведінки спортсмена в змагальній ситуації. Відповіді на питання про взаємозв'язок ставлення до суперника і успіху в змаганні показують, що із трьох запропонованих варіантів – «агресивне», «дружнє», «нейтральне» ставлення – найбільше обирався третій варіант як такий, що найбільше сприяє успіху в змаганні (табл. 5). Відзначимо, що це цілком адекватні уявлення для плавців.

Таблиця 5

Уявлення плавців про взаємозв'язок між ставленням до суперника і успіхом у змаганнях

Відповіді на питання анкети: «Яке ставлення до суперника найбільше сприяє Вашому успіху в змаганні?»	Кількість відповідей, %			
	усі опитані	члени збірної	кандидати, резерв збірної	інші
Агресивне	14	15	15,8	10,4
Дружнє	25	21,2	23,8	31
Нейтральне	61	63,8	60,4	58,6

У сучасному спортивному плаванні існує нагальна потреба удосконалення колективної роботи. Аналіз літератури з цього питання показує, що підходи авторів до цього питання не розкриваються повною мірою (Л.П. Матвеев, 2008), або взагалі сутні (О. Вікулов, 2004; І. Гончар, 2006), або мають формальний характер (Г. Раєвський, В.Ф. Петелкакі, 2005).

Принципи олімпізму мають стати основою ідеолого-світоглядного виховання у спорті вищих досягнень, в тому числі у спортивному плаванні. Українські та російські науковці присвячують роботи олімпійській освіті різних груп населення (С. Столяров, 1998; М. Булатова 2002, 2007, 2010; Л. Лубишева, 2007; В. Єрмолова,

008; О. Томенко, 2009; Ю. Олійник, 2009, 2010; А. Мутьєв, 2011), що в цілому обрє, однак проблеми застосування на практиці принципу олімпізму не вирішує. Іарті уваги спроби науковців розібратися, як саме треба готувати фахівців, які ідповідають за реалізацію принципу олімпізму і спортивної етики серед портсменів вищої кваліфікації (О.Ю. Москвічев, 2001; Контаністов, 2003; . Круцевич, 2005; К. Георгіадіс, 2007; В. Родіченко, 2007).

Головне завдання морально-вольової і світоглядної підготовки як основних апряmkів виховної роботи полягає у тому, щоб спортсмени отримали знання про утність спорту як соціального феномена та про його соціально-культурну місію в учасному світі. Це вимагає освоєння спортсменом знань не тільки про спорт, але й ро особливості сучасної культури. Для збільшення світоглядної компетентності портсменів можна йти стандартним шляхом, зокрема, запропонувати їм прослухати екції чи взяти участь у бесідах і диспутах з перерахованих питань. Однак очевидно, що такої роботи недостатньо. В процесі підготовки спортсмена, а також в ході магань усе, що відбувається, має осмислюватись і оцінюватись через постановку і иршення світоглядних проблем, навколо яких будується спортивне суперництво.

Зроблено висновок, що спортсмени високого класу сприймають спорт вищих досягнень як значущий соціально-культурний феномен. Їх думка протистоїть тим цінкам, у яких спорт з'являється як негативне соціальне явище, і яких нерідко отримуються «не спортсмени» (дослідники, представники громадськості). Разом з им уявлення плавців про олімпійську ідею та про спорт неконкретні, розпливчасті, еє закріплені на концептуальному рівні. У зв'язку з відсутністю відповідної онцептуальної основи нестійкими виявляються й форми поведінки спортсмена у магальній ситуації. Спортсмен у процесі спортивної практики часто відступає від ринципу чесного суперництва, який є основою професійної етики в спорті. Можна онстатувати слабе розуміння плавцем тих процесів, у які він залучений, асамперед морально-психологічного компонента рухової активності.

Центральним завданням виховної роботи в спорті має бути світоглядна ідготовка, що передбачає поглиблення розуміння спортсменами і тренерами оціально-культурного сенсу спорту, а також конкретизацію уявлень про історичну ісію даної соціальної діяльності, і на цій основі – істотну перебудову системи ютивності, відповідно до якої спортсмен і тренер здійснюють професійну діяльність.

У п'ятому розділі **«Аналіз і узагальнення результатів дослідження»** ідсумовано результати дисертаційної роботи, що дозволило уточнити і розширити ані інших авторів, а також одержати нові результати.

У дисертації дістали подальшого розвитку ряд положень, які викладені в працях нших авторів. *Уточнено* теоретичні підходи, що застосовуються при аналізі спорту ищих досягнень і спортивного плавання як його виду (Л. Матвєєв, 1977; А. Тер-Аванесян, 1978; А. Пуні, Т. Джамгаров, 1979; В. Платонов, 1987; Л. Серова, 2007). Встановлено, що найбільш перспективним є підхід, у рамках якого спортивна яльність розглядається як процес, у ході якого спортсмен залучений у взаємодії

х видів: із суперником, із середовищем, у якому здійснюється рухова дія, та із зтовариством, у соціальному просторі якого здійснюються змагальні дії.

Доповнено наукові уявлення про удосконалення системи виховної роботи з цими високої кваліфікації, що полягає у здійсненні світоглядної підготовки спортсмена і тренера, що передбачає створення умов для засвоєння знань у галузі софії, соціології та психології спорту про соціально-культурний зміст спорту, гнучість людської самореалізації і спроможність спорту, зокрема спортивного виступу, виступити процесом, де ця самореалізація здійснюється у повному обсязі.

Запропоновано включити до програм навчально-тренувальних занять новий вид підготовки, а саме світоглядну. За рахунок цілеспрямованих дій можна більш якісно, швидко, вирішувати важливі питання, зокрема, питання морально-вольової підготовки спортсменів. У підсумку можна сформулювати патріотичні мотиви занять спортом, ослаблення яких у цей час цілком очевидно (це підтверджують результати соціологічного дослідження).

У дисертаційній роботі отримано нові наукові результати. Вперше питання сутності окремого виду спорту (плавання) розглянуто в розширеному науково-методичному контексті: розглянуто специфіку і взаємообумовленість відносин спортсмена у сфері спортивного плавання (із суперником і середовищем), встановлено, що соціально-культурний і виховний потенціал спортивного плавання тісно пов'язаний з характером згаданих взаємодій, а також зі змістом і змістом їхньої узгодженості. Підтверджено думки К. Каунсилмена (1979) і Телбота (1978) щодо важливості у спортивному плаванні такого фактору як гнучкість води, а також співробітництва із середовищем. Соціально-педагогічний потенціал спортивного плавання є найбільш значним у випадку, коли взаємодія спортсмена із суперником і середовищем будується гармонійно.

Вперше за підсумками соціологічного дослідження, проведеного серед членів національної збірної команди України з плавання та її резерву, виявлено особливості свідомості спортсменів про сутність принципу олімпізму, про соціально-культурний потенціал олімпійського спорту, про вплив спорту на особистість і таке інше. Отримано такі результати: в процесі змагальної, навчально-тренувальної й виховної діяльності цілеспрямована робота з морального виховання спортсмена фактично не проводиться; розуміння соціально-культурного змісту спорту і сутності ідеї олімпізму змінюється серед спортсменів абстрактним; спорт за своїм значенням ставиться в один ряд з такими видами людської діяльності, як мистецтво і релігія, однак лише свідомість спортсменів вважає, що спорт вищих досягнень ґрунтується на цінностях олімпізму; дослідження мотивів, з яких спортсмени займаються плаванням, показали, що майже ніхто з них не керується прагненням «жити відповідно до софії життя, про яку говорить Олімпійська хартія»; оцінюючи допінг як щось звичайне або як щось неминуче, спортсмени фактично погоджуються з порушенням принципу чесного суперництва. Встановлено, що хоча відповідні свідчення у більшості випадків адекватно усвідомлюються спортсменами, за своїм

рактором вони поверхневі і нестійкі, і тому не можуть виступати дієвим чинником регуляції поведінки спортсмена у змагальній ситуації та поза її межами.

Вперше встановлено, що соціально-педагогічний потенціал спортивного плавання визначається морально-етичним змістом двох взаємообумовлених видів змагальної взаємодії: 1) «спортсмен – суперник» і 2) «спортсмен – середовище»; оптимальною є ситуація, коли кожна взаємодія будується гармонійно, тобто коли дносини індивідуалізації, подолання, з одного боку, і співучасті, єднання – з іншого, урівноважуються.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз спеціальної літератури з питань методологічних підходів до розгляду торту вищих досягнень дозволив встановити, що соціально-педагогічні проблеми сучасного спорту вищих досягнень в системі наук про спорт є найбільш актуальними. Можливість продуктивного аналізу соціально-педагогічних проблем спортивного плавання ускладнюється у зв'язку з тим, що загальнотеоретичний фундамент, на який можна було б спиратися в процесі досліджень, не є міцним. У публікаціях філософського й соціологічного характеру майже відсутній розгляд окремих видів спорту як соціально-культурних феноменів. В таких умовах найбільш перспективним є підхід, у рамках якого спорт досліджується як цілісний феномен, який представлений як єдність об'єктивних і суб'єктивних компонентів. Даний підхід реалізовано в процесі дисертаційного дослідження на прикладі аналізу сучасного спортивного плавання.

2. В межах розгляду соціально-культурного змісту певного виду спорту встановлено, що змагальність, яка є основою спортивної діяльності, слід розглядати як феномен з багатьма складовими, розуміти її не лише як взаємодію спортсмена із суперником, але і як взаємодію із середовищем, у якому розвертається рухова дія спортсмена. Соціально-культурний потенціал окремого виду спорту зумовлений характером кожного виду із зазначених взаємодій, а також особливостями їх єднання. Взаємодію спортсмена із суперником можна охарактеризувати як конфліктну взаємодію, яка має значний соціально-педагогічний потенціал у випадку, коли спортсмен виявляє потрібну професійну і моральну компетентність та приймає принцип чесного суперництва як необхідний принцип для самореалізації, коли він ставиться до даного принципу як до високої етичної цінності й усвідомлено тримається його у своїх діях. У протилежному випадку, коли прагнення спортсмена до особистого успіху проявляється у примітивний спосіб, змагання навпаки сприяє деградації особистості.

3. Соціально-культурний та виховний потенціал спортивного плавання аналізується через взаємодії із суперником і водним середовищем, які здатні спричиняти одна на одну, що може мати як позитивні так і негативні наслідки для спортивного результату й виховного ефекту. Оптимальною є ситуація, коли в рамках змагальної взаємодії тенденція до співробітництва і тенденція до суперництва

вноважені. У цьому випадку виникає передумова того, щоб «відчуття суперника» і «відчуття води» поєднались в одне інтегральне переживання, на яке спортсмен у загальній ситуації орієнтується під час проходження дистанції.

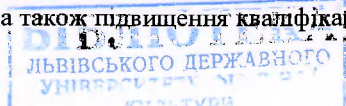
4. Соціологічний аналіз уявлень плавців вищої кваліфікації України щодо морально-культурного змісту спорту вищих досягнень, у тому числі плавання, казав, що спортсмени дають високу оцінку олімпійській ідеї, яка виступає в баскетболі в якості провідного принципу (серед членів збірної команди – 75% опитаних), а також відзначають важливу роль спорту вищих досягнень у житті сучасного суспільства. Це відповідає дійсному стану речей. Однак розгляд такої ситуації в більш широкому контексті відповідей спортсменів на питання опитування показав, що тут має місце лише декларативна оцінка, тоді як у дійсності ставлення спортсменів про спорт є зовсім іншими (зокрема на питання про те, чи можна вважати, що спорт вищих досягнень, в тому числі олімпійський, дійсно новаторський на філософії олімпізму, позитивну відповідь дала лише третина опитаних).

Точка зору спортсменів з питання про сутність спорту найчастіше не має цінності. Спортсменам бракує світоглядної, моральної і подекуди професійної компетентності. Проблеми олімпізму (у широкому розумінні – проблеми спортивної етики) не є предметом обговорення ані з колегами по команді, ані з однолітками, ані з батьками (75-80% опитаних). Як результат, норми поведінки, що схвалені на декларативному рівні, не виступають на практиці дійсними регуляторами поведінки людини в спорті та поза його межами.

5. Плавці в якості оптимального ставлення до суперника у змагальній ситуації виступають «нейтральне ставлення». Таке ставлення сприяє концентрації уваги на «відчутті води» під час проходження дистанції. Це в цілому підтверджує гіпотезу щодо взаємної співвіднесеності зазначених відчуттів і присутність у свідомості спортсмена, що прагне досягти високого результату, настанови на відношення «відчуття суперника» і «відчуття води» у єдине комплексне переживання, відповідно до якого спортсмен буде своєю руховою активністю.

6. Виховна робота у спортивному плаванні позбавлена (на теоретичному і практичному рівні) адекватної теоретико-методичної основи і, як свідчать результати опитування, ведеться в Україні безсистемно. Ця обставина має негативні наслідки як для професійних результатів спортсмена, так і для його особистісної самореалізації. Головним напрямком удосконалення виховної роботи має стати розробка заходів і рекомендацій із забезпечення необхідної світоглядної й професійної компетентності (як спортсменів, так і тренерів). При цьому світоглядна підготовка має бути центральною ланкою виховної роботи. Вона дасть змогу забезпечити поглиблене розуміння спортсменами і тренерами соціально-культурного змісту плавання, а також конкретизацію їх уявлень про місію спортивної діяльності.

7. Практична реалізація положень дисертаційної роботи сприяла зростанню активності процесу підвищення кваліфікації тренерів з плавання СДЮШОР спортивного клубу «Метеор» (м. Дніпропетровськ), а також підвищення кваліфікації

викладачів кафедри водних видів спорту Дніпропетровського державного інституту ізичної культури. Досягнуто якісних змін у системі виховної роботи з плавцями високої кваліфікації – членами національної збірної команди України за рахунок підвищення рівня їхньої світоглядної підготовки.

Перспективою для подальших досліджень є поглиблене вивчення впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на формування ціннісних і морально-етичних орієнтацій спортсменів (не тільки плавців, але й спортсменів, що займаються іншими видами спорту), а також розробка нових методик морально-вольової та психологічної підготовки спортсмена.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Роботи, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Качуровский Д.О. Актуальные проблемы плавания в Украине / Д.О. Качуровский // Физическое воспитание студентов. – Харків, 2009. – № 3. – С. 41–45.

2. Качуровський Д.О. Особливості спортивного плавання у світлі ідей і принципів сучасної системи класифікації видів спорту / Д.О. Качуровський // Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми у фізичному вихованні і спорті – 2010. – № 9. – С. 33–37.

3. Качуровский Д.О. Олимпийская идея и ее место в представлениях о спорте спортсменов-пловцов высшей квалификации Украины (по данным конкретно-оциологического исследования) / Д.О. Качуровский // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. Вип. 15 : у 4-х т. – Львів : ЛДУФК, 2011. – Т. 1. – С. 114–120.

4. Качуровський Д.О. Світоглядна і морально-вольова підготовка як завдання виховної роботи у сучасному спортивному плаванні / Д.О. Качуровський // Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми у фізичному вихованні і спорті. – Харків, 2012. – № 2. – С. 51–55.

Опубліковані роботи апробаційного характеру

5. Качуровский Д.О. Проблемы плавания в Украине / Д.О. Качуровский // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту і туризму». – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2009. – С. 77–79.

6. Качуровский Д.О. Спорт высших достижений: о некоторых резервах совершенствования воспитательной работы / Д.О. Качуровский // Матеріали міжнародного наукового Конгресу «Олімпійський спорт і спорт для всіх», Національний Університет фізичного виховання і спорту України, 2010 р., Київ – С. 72.

7. Качуровський Д.О. Про соціально-педагогічні проблеми сучасного спорту вищих досягнень / Д.О. Качуровський // Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму». – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010 – С. 48–49.

8. Качуровський Д.О. Світоглядна підготовка як центральне завдання виховної роботи в спорті вищих досягнень / Д.О. Качуровський // Матеріали третьої міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту і туризму». – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2011 р. – С. 79–80.

9. Качуровський Д.О. О модернизации воспитательной работы в современном олимпийском спорте / Д.О. Качуровский // Materiale congresului stiintific international sportul olimpic si sportul pentru toti». – Editia a XV-a. – Vol. I. – Chisinau : USEFS, Republica Moldova, 2011. – P. 88–91.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати ертрації

10. Качуровський Д.О. Визначення поняття «спорт» : критичний аналіз існуючих підходів / Д.О. Качуровський // Теорія і практика фізичного виховання. Спеціальний випуск за матеріалами II міжнародної науково-практичної конференції «Юров'я і освіта : проблеми та перспективи». – Донецьк, 2010. – Т. 2. – С. 543–553.

АНОТАЦІЇ

Качуровський Д.О. Соціально-педагогічні аспекти розвитку сучасного спортивного плавання. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. – Дніпропетровський національний університет фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київ, 2012.

У дисертаційній роботі розглянуто соціально-педагогічні аспекти спортивного виховання. Уточнено принципи аналізу спорту вищих досягнень і спортивного виховання; конкретизовано наукові уявлення про сутність сучасного спорту та його вплив на особистість; проведено аналіз уявлень плавців щодо розуміння соціально-культурного змісту олімпійського спорту; визначено напрямки удосконалення виховної роботи у спортивному плаванні.

Результати соціологічного опитування плавців високого класу свідчать, що спортсменам бракує мотивації та твердих етичних переконань, як основи морально-вольової підготовки, високих спортивних результатів і самовдосконалення.

Визначено, що виховна робота в спорті вищих досягнень позбавлена потрібної ретико-методичної основи. Центральним завданням виховної роботи має бути світоглядна підготовка спортсмена, яка передбачає поглиблення розуміння спортсменом і тренером соціально-культурного сенсу спорту. Запропоновано, щоби на фундаменті у виховній роботі виконувала ідея олімпізму. Пропонується, щоби основним напрямком удосконалення виховної роботи в спортивному плаванні стала робота заходів із забезпечення світоглядної й професійної компетентності спортсменів і тренерів.

Ключові слова: олімпізм, спорт вищих досягнень, світоглядна підготовка, авець, соціально-культурний потенціал спорту, принцип чесного суперництва.

Качуровский Д.О. Социально-педагогические аспекты развития временного спортивного плавания. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому спитанию и спорту по специальности 24.00.01 – олимпийский и офессиональный спорт. – Национальный университет физического воспитания и орта Украины, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, иев, 2012.

В диссертации рассматриваются социально-педагогические аспекты ортивного плавания в условиях системной трансформации социальной жизни временного общества. С помощью методов научного исследования (анализ тературных источников, системный анализ, метод сравнения и сопоставления, метод социологического исследования, метод описательной статистики) решены оставленные задачи, а именно: уточнены принципы, которые применяются при анализе спорта высших достижений и спортивного плавания как его вида; пределены принципы рассмотрения социально-культурного и воспитательного отенциала отдельного вида спорта на примере плавания; конкретизированы шествующие в современной науке представления о сущности современного спорта о влиянии спорта на личность; проведен социологический анализ представлений ловцов высшей квалификации Украины относительно понимания социально-льтурного смысла олимпийского спорта; определены основные компоненты мировоззренческой и профессиональной компетенции пловцов; определены главные аправления усовершенствования и пути воспитательной работы с пловцами высшей валификации в новых условиях развития украинского общества; сформулированы активские рекомендации касательно усовершенствования мировоззренческой и юрально-волевой подготовки пловцов для тренеров, руководителей спортивных школ, членов Федерации плавания Украины, научных и педагогических работников ебных заведений физической культуры и спорта Украины.

Определено, что исследованиям в области социально-педагогических аспектов орта недостает концептуального перспективного гуманитарного похода к анализу вигательной активности. Предлагается взять во внимание то обстоятельство, что ортсмен в плавании вовлечен во взаимодействия нескольких типов, в частности, с одной средой и соперником. Характер взаимовлияния этих отношений может позному влиять на поведение пловца и его спортивные достижения.

Результаты социологического исследования представлений членов ациональной сборной команды Украины по плаванию и пловцов высокого класса б олимпийской идее и социально-культурном потенциале современного спорта идетельствуют о том, что, несмотря на позитивное и адекватное восприятие овременного олимпийского спорта, у спортсменов в ряде случаев отсутствуют одержательная мотивация и твердые этические убеждения, которые могли бы

считать основой морально-волевой подготовки спортсмена, способствовать его лучшим спортивным результатам, а также личностному совершенствованию.

Определено, что воспитательная работа в спорте высших достижений лишена в настоящее время необходимой теоретико-методологической основы. В связи с этим основным заданием воспитательной работы в спорте должна стать мировоззренческая подготовка спортсмена, которая предусматривает углубление понимания спортсменами и тренерами социально-культурного смысла спорта. Предполагается, чтобы роль фундамента системы воспитательной работы в спорте выполняла идея олимпизма, которая сформулирована в Олимпийской хартии. Предполагается, что главным направлением усовершенствования системы воспитательной работы в спортивном плавании может быть разработка мер и рекомендаций по обеспечению необходимой мировоззренческой и профессиональной компетентности как спортсменов, так и тренеров.

Ключевые слова: олимпизм, спорт высших достижений, мировоззренческая подготовка, пловец, социально-культурный потенциал спорта, принцип честного соперничества.

Kachurovs'kyi D.O. Social and pedagogical aspects of development of modern competitive swimming. – Manuscript.

The thesis for a Candidate degree of physical education and sport in specialty 01 – olympic and professional sport. – National University of physical education and sport of Ukraine, Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, Kyiv, 2011.

The thesis has an aim to consider the social and pedagogical aspects of competitive swimming. Principles of analysis of high performance sport and competitive swimming are considered more precisely; ideas about sense of modern sport and its influence on a person are considered more concretely; sociological survey of swimmers' imaginations regarding social and cultural sense of the Olympic sport are done; the main directions of improvement of educational work are determined.

Results of sociological survey of high class swimmers demonstrate their lack of sufficient motivation and strong ethical convictions that could serve as a basis for moral training, and could be favourable to the high results and self-perfection.

It is determined that educational work in the high performance sport lacks necessary theoretical and methodological basis. World outlook training should become the main task of educational work in competitive swimming. It is proposed that idea of olympism must be taken as fundamental concept of educational work. It is assumed that work at implementation of recommendations and steps to ensure necessary world outlook and professional competence of the both sportsmen and coaches could become the main direction in the development of educational work in competitive swimming.

Keywords: olympism, high performance sport, world-outlook training, swimmer, physical and cultural potential of sport, fair play.